

Pedagogical principles of development of students' creative abilities based on innovative technologies

Mukaddas KARIMOVA¹

Ferghana Branch of the Institute for Retraining and Advanced Training of Specialists in Physical Culture and Sports

ARTICLE INFO

Article history:

Received May 2023

Received in revised form

15 June 2023

Accepted 25 June 2023

Available online

15 July 2023

Keywords:

students,
creativity,
innovative technologies,
information media.

ABSTRACT

This article discusses the content of the development of students' creative abilities based on innovative technologies, a competency-based approach, information and computer technologies, mass media, multimedia, an electronic album, an electronic atlas, virtual stands, an imitation virtual simulator, multimedia products, audio and video-visual materials, video animations, presentations.

2181-1415/© 2023 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol4-iss5/S-pp205-213>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

**Talabalarning
texnologiyalar
asoslari**

**kreativ qobiliyatlarini innovatsion
asosida rivojlantirishning pedagogik**

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

talabalar,
kreativ qobiliyat,
innovatsion texnologiyalar,
axborot vositalari.

Ushbu maqolada talabalarining kreativ qobiliyatlarini innovatsion texnologiyalar asosida rivojlantirish mazmuni, kompetentli yondashuv, axborot texnologiyasi, axborot vositalari, multimedia, elektron albom, elektron atlas, virtual standlar, imitatsion virtual trenajyor, audio va video vizual materiallar, video animatsiyalar haqida fikrlar bildirilgan.

¹ Associate Professor, Ferghana Branch of the Institute for Retraining and Advanced Training of Specialists in Physical Culture and Sports

Педагогические принципы развития творческих способностей студентов на основе инновационных технологий

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

студент,
креативность,
инновационные
технологии,
средства массовой
информации.

В данной статье рассматривается содержание развития творческих способностей студентов на основе инновационных технологий, компетентностного подхода, информационно-компьютерных технологий, средств массовой информации, мультимедиа, электронного альбома, электронного атласа, виртуальных стендов, имитационного виртуального тренажера, мультимедийной продукции, аудио- и видеовизуальных материалов, видеоанимации, презентаций.

Jahondagi globallashuv va ta'limning integratsiyalashuvi jarayonlarida bo'lajak mutaxassislarining kasbiy-ijtimoiy tayyorgarligini rivojlantirish masalasi dolzarb vazifalardan biri sifatida belgilanmoqda.

Zamonaviy dunyoning innovatsiyalariga moslashish, doimiy yangilanuvchi jamiyat hayotiga yosh avlodni tayyorlash va uni zamon talablariga muvofiq takomillashtirish jarayonlarida faol ishtirok etish qobiliyatini rivojlantirish oliy ta'lim muassasasi pedagogini muhim kasbiy vazifasi hisoblanadi.

O'zbekistonda kadrlar tayyorlashning sifat darajasini oshirish, xalqaro standartlar asosida oliy malakali mutaxassislar tayyorlash uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish, har bir oliy ta'lim muassasasini jahonning yetakchi ilmiy-ta'lim muassasalari bilan yaqin hamkorlik aloqalari o'rnatishi, o'quv jarayoniga xalqaro ta'lim standartlariga asoslangan ilg'or pedagogik texnologiyalar, o'quv dasturlari va o'quv-uslubiy materiallarini keng joriy qilish, talabalar, ilmiy-pedagog kadrlarni zamonaviy kasbiy bilimlari va kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish dolzarb masalalardan biridir.

Prezidentimizning "2019-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmonida "Jamiyat va davlat hayotining barcha sohalari shiddat bilan rivojlanayotgani islohotlarni mamlakatimizning jahon sivilizatsiyasi yetakchilari qatoriga kirish yo'lida tez va sifatli ilgarilashini ta'minlaydigan zamonaviy innovatsion g'oyalar, ishlanmalar va texnologiyalarga asoslangan holda amalga oshirishni taqozo etadi", [1] deb alohida ta'kidlangan.

Shuningdek, Prezidentimizning 2019-yil 24-may kuni O'zbekiston Milliy universitetida oliy ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalari rahbarlari, akademiklar, olimlar, yosh tadqiqotchilar bilan bo'lgan uchrashuvda ta'kidlaganidek, "Iste'dodli yoshlarni izlab topish va ularni maqsadli tarbiyalash borasidagi ishlarni kuchaytirish kerak". Ana shundan kelib chiqqan holda, ta'lim ustuvorligi, ta'lim mazmuni va tuzilishi o'zgarmoqda, yoshlarga aynan pedagogik-psixologik bilimlar berilsa-da, umid qilamizki, ularni o'z atrofida ro'y berayotgan islohotlarga xolis baho berish, o'zi va o'zgalar ruhiyati sir-asrorlariga befarq bo'lmaslik, o'z layoqatlarini o'stirishning elementar vositalaridan boxabar bo'lishga yordam beradi. Chunki shaxsgina o'z qobiliyati, iqtidori, layoqati, tafakkuri, diqqati, xarakteri xususiyatlarini bilib, uni to'g'ri yo'naltira olsa, bu nafaqat shaxsning o'ziga, balki jamiyat uchun ham katta naf keltiradi [2].

Oliy o'quv yurti talabalarining kreativ qobiliyatlarini innovatsion texnologiyalar asosida rivojlantirish muammosini hal qilishning asosiy shartlari talabalarining bu boradagi kreativ nazariy g'oyalarini o'z ichiga oladi. Talabalarining kreativ qobiliyatlarini innovatsion texnologiyalar asosida rivojlantirish muammosi bo'yicha keng ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilmoqda.

Jumladan, pedagog olimlardan O.Jamoliddinova, O.Musurmonova, N.Egamberdieva, E.Yuzlikaeva, Sh.Sharipov, Sh.Shodmonova, M.Urazova, va boshqalarning ilmiy izlanishlarida, ta'lim oluvchilarda kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishning bo'lajak mutaxassislarni kasbiy-innovatsion tayyorgarligini shakllantirishdagi o'ziga xos jihatlari, kreativ sifatlarni rivojlantirishga ta'sir etuvchi ijtimoiy omillar, shaxsning faolligi, shuningdek, ta'lim oluvchilarda tanqidiy, kreativ tafakkurni shakllantirish yo'llari va shakllari, mavjud pedagogik shart-sharoitlari, didaktik ta'minoti, shuningdek pedagogik kreativ mazmuni yoritib berilgan.

Innovatsion ta'lim va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositasida ta'lim oluvchilarda o'z-o'zini ijodiy faollashtirish, kreativ ishlanmalar (mahsulotlar)ni yaratishga xizmat qiluvchi shaxsga yo'naltirilgan erkin ta'lim muhitini tashkil etish A.Abduqodirov, N.Azixxodjaeva, U.Begimqulov, J.Yo'ldoshev, Yu.Kruglova, I.Ridanova, V.Slastenin, N.Sayidahmedov, O'.Tolipov, G.Chijakova, B.Xodjaev, Ya.G'afforov, M.Tilakova, S.Toshtemirovalarning ilmiy tadqiqotlarida asoslangan.

Talabalarining kreativ qobiliyatlarini innovatsion texnologiyalar asosida rivojlantirish mazmuni deganda talabalarining egallashi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalarning aniq belgilangan hajmi va ko'lami tushuniladi.

Talabalarining kreativ qobiliyatlarini innovatsion texnologiyalar asosida rivojlantirish tarkibida quyidagilar aks etadi: olam va inson haqidagi bilimlar; faoliyatni amalga oshirish usullari; ijodiy faoliyat tajribasi; atrof-muhitga emotsional-faoliyat tajribasi.

Talabalarining kreativ qobiliyatlarining innovatsion texnologiyalar asosida takomillashib borish omillariga quyidagilarni kiritish mumkin:

- 1) jamiyatda fan, texnika va madaniyatning rivojlanganlik darajasi;
- 2) jamiyat tomonidan qo'yiladigan ijtimoiy buyurtma;
- 3) ta'limning maqsad va vazifalari;
- 4) innovatsion rivojlanish darajasi;
- 5) axborotlarning hajmi va ko'lami;
- 6) talabalarining kreativ qobiliyatlari [32].

Zamonaviy sharoitda fan va texnika rivoji ta'lim va uning natijalariga qo'yiladigan talablarni tubdan o'zgartirishni talab etmoqda va ana shu asosdan kelib chiqqan holda talabalarining kreativ qobiliyatlarini innovatsion texnologiyalar asosida takomillashtirish hozirgi kundagi muhim masalalardan biridir.

Chunki oliy ta'lim muassasalarida tashkil etilayotgan o'quv-tarbiya jarayonining mohiyati talabalarining ehtiyojlari va qobiliyatlarini rivojlantirish emas, balki o'quv fanlari bo'yicha asosan bilimlarni axborot-verbal tarzda yetkazish, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iborat bo'lib qolmoqda. Bunday reproduktiv tarzda o'zlashtirilgan ma'lumotlar talabaning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishga yetarlicha imkon bermaydi. Oqibatda talabalarda juda ko'p axborotlarning behuda jamg'arilayotganligi, ta'limning samarasi past bo'lishi va uning real voqelikka mos kelmasligi kabi tafovutlar ko'zga tashlanmoqda.

Bunday muammoli vaziyatdan chiqish uchun oliy ta'limda talabalarning kreativ qobiliyatlarini innovatsion texnologiyalar asosida rivojlantirishda ta'lim jarayoniga kompetent yondashuvni joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Hozirgi kunda pedagogik hamjamiyatda kompetensiya va kompetentlik, ulardan qaysi biri tayanch (universal) hisoblanishi, ularni shakllantirish va baholash usullarini aniqlash jarayoni jadallik bilan bormoqda, mazkur tushunchalarni aniqlashtirish bo'yicha qizg'in munozaralar davom etmoqda.

Kompetent yondashuv o'quvchidan alohida-alohida bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishni emas, balki ularni yaxlitlikda egallashni talab etadi. Mazkur talab bilan bog'liqlikda o'z navbatida o'qitish metodlarini tanlash tizimi ham o'zgarishga uchraydi. O'qitish metodlarini tanlash va amaliyotda qo'llash o'z navbatida ta'lim jarayonida qo'yiladigan talablarga muvofiq keladigan kompetensiya va funksiyalarni takomillashtirishni talab etadi.

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, kompetent yondashuv oliy ta'limni modernizatsiyalash nuqtai nazaridan yangi pedagogik voqelik hisoblanadi. Mazkur yondashuv doirasida amaliy faoliyat tajribasi, kompetensiya va kompetentlikni didaktik birliklar sifatida ko'rib chiqish hamda ta'limning an'anaviy uch elementi (triada) – "Bilim - Ko'nikma – Malaka"ni oltita birlik (sikstet) – "Bilim - Ko'nikma - Malaka - Amaliy faoliyat tajribasi - Kompetensiya – Kompetentlik tarzida tahlil etilishi talab etiladi.

Talabalarning kreativ qobiliyatlarini innovatsion texnologiyalar asosida rivojlantirishda pedagogik kreativ muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogik kreativlik – pedagogning an'anaviy pedagogik fikrlashdan farqli ravishda ta'lim va tarbiya jarayonini samaradorligi ta'minlashga xizmat qiluvchi yangi g'oyalarni yaratish, shuningdek, mavjud pedagogik muammolarni ijobiy hal qilishga bo'lgan tayyorgarligini tavsiflovchi qobiliyati quyidagi ikki holatni kafolatlay olishi zarur:

1) o'qituvchilar tomonidan o'quv fanlarini past o'zlashtirayotgan va ularni o'rganishni zerikarli deb hisoblayotgan talabalar e'tiborlarini fan asoslarini o'zlashtirishga jalb etish;

2) o'qituvchilarga talabalarda kreativ fikrlash va ijodiy faoliyat natijalarini rag'batlantirishga xizmat qiladigan strategiya va vositalarni tavsiya etish qilish orqali auditoriyada ulardan samarali foydalanishlari uchun imkoniyat yaratish.

Kreativlik – shaxsning yaratuvchanlik, ijodkorlik xislatlari bilan bog'liq ko'nikmalar majmui sifatida namoyon bo'ladi. Kreativlik o'z ichiga muammolarga nisbatan yuqori darajadagi sezgirlik, intuitsiya, natijalarni oldindan ko'ra bilish, fantaziya, tadqiqotchilik va refleksiyani qamrab oladi.

Tadqiqotchi N.Fayzullaeva pedagogik tafakkurga ega bo'lish uchun talabalar pedagogikaga oid bilimlarni puxta o'rganish asosida quyidagi ko'nikma, malakalarni o'zlashtira olishlari zarur deb hisoblaydi: pedagogikaning asosiy g'oyalari, konsepsiyalari, pedagogik hodisalarning rivojlanish qonuniyatlarini bilish; pedagogikaning eng muhim nazariy g'oyalari, asosiy kategoriyalari va tushunchalarini bilish; asosiy pedagogik faktlarni bilish; ta'lim va tarbiyaning umumiy uslubi haqidagi amaliy bilimlarni egallash [4.102].

1) ular tomonidan ko'p savollar berilishini rag'batlantirish va bu odatni qo'llab-quvvatlash;

2) bolalarning mustaqilligini rag'batlantirish va ularda javobgarlikni kuchaytirish;

3) bolalar tomonidan mustaqil faoliyatni tashkil etilishi uchun imkoniyat yaratish;

4) bolalarning qiziqishlariga e'tibor qaratish.

Kreativlik bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar va kreativ nazariyachilarining ishlari talabalarda kreativlik ko'nikmasini shakllantirishda qo'llanma sifatida xizmat qiladi. Bu auditoriyadagi muhit, talabalarda fikrlash tarzining shakllanishi, o'qituvchining yondashuv va strategiyalari elementlarini o'z ichiga oladi.

Talabalarda kreativ fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda o'qituvchi alohida o'rin tutadi. Bu jarayonda "o'qituvchining roli auditoriyada kreativ muhitini yaratishdan iborat. Pannels va Klakstonlar qayd etganlaridek, muhit (auditoriya haqida gap ketganida maqsad va vazifalar) kreativni shakllantirishga ta'sir etadi, boshqa tadqiqotchi Piirtoning fikricha esa, kreativ tavakkal qilishni talab etadi. Vaholanki, o'qituvchi sinfda talabalar o'zini erkin seza oladigan va o'z fikrlari, g'oyalari bilan bo'lisha oladigan muhit yaratishi lozim [10].

Talabalar o'z kreativ g'oya va fikrlarini turli yo'llar bilan ifoda etishlari mumkin va ular buni qadrlamoqlari lozim. Talabalar miyada yuz berayotgan jarayonlarni yanada faollashtirish uchun o'rnatilgan qonun qoidalar, standartlardan chetga chiqib, turli savollar berishda erkin harakat qilishlari kerak. O'qituvchi talabalardagi kreativlikni noodatiy g'oyalarni o'rta tashlash va ularni verbal va noverbal tarzda rag'batlantirish orqali qo'llab quvvatlaydi.

O'qituvchining talabalar berayotgan kreativ g'oyalariga nisbatan to'g'ri munosabati ularning mumkin bo'lgan va mumkin bo'lmagan shartlarni anglashida muhim ahamiyatga ega. Mazkur elementlarning barchasi o'qituvchi-talaba munosabatining muhim qismi bo'lib, talabalar muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Muayyan omillar pedagoglarda kreativ sifatlar, malakalarini rivojlantirishga to'sqinlik qiladi. Shu sababli pedagogik jarayonda o'qituvchilar ushbu omillarni bartaraf etishga e'tibor qaratishlari lozim.

Quyidagi omillar shaxsda kreativni rivojlantirishga to'sqinlik qiladi.

- 1) o'zini tavakkaldan olib qochish;
- 2) fikrlash va xatti-harakatlarda qo'pollikka yo'l qo'yish;
- 3) shaxs fantaziyasi va tasavvurining yuqori baholanmasligi;
- 4) boshqalarga tobe bo'lish;
- 5) har qanday holatda ham faqat yutuqni o'ylash.

Kreativ muhitda o'qituvchi talabalar diqqat-e'tiborini jalb etish maqsadida biror bir yangilikdan foydalanadi. Qiziquvchanlik va shubhani uyg'otuvchi ma'lumot, talabalarni o'ziga jalb etib, ularda o'qishga bo'lgan intilishni kuchaytiradi. Olib borilgan miya tadqiqotlari shuni ko'rsatdiki, yangilik hamisha miyani faollashtiradi. O'qituvchi talabalarni yangi ma'lumot va manbalar bilan ta'minlaganda yoki yangi strategiyalarni qo'llaganda, miya "uyg'onadi" va e'tibor qaratadi.

Masalan, biror bir adabiy asar qahramoni yoki tarixiy shaxsga o'xshab kiyinish, tarixiy buyum yoki zamonaviy predmetlardan foydalanish, musiqa eshittirish, latifalar aytish, sinf xonasidagi jihozlar o'rnini almashtirish, o'yinlar o'ynash (bu o'rta maktab o'quvchilari va oliy ta'lim muassasalari talabalariga ham birdek taalluqli), dars shaklini o'zgartirish.

Kreativ muhitda o'qituvchi talabalarga tez-tez tanlash imkonini beradi. Tanlov kreativlikni shakllantirishda muhimdir va u talabalarni ruhlantirib, ularga o'qishni nazorat qilish imkonini beribgina qolmay, balki huquq va imkoniyatlarini kengaytiradi. Tanlov huquqi nafaqat o'qituvchi-talaba munosabatini yaxshilash, balki har ikki tarafning ham individualligini ifodalashga zamin yaratadi.

Tanlov huquqi faqat bir tomonlama bo'lishi ham mumkin, ya'ni tanlov talaba tomonidan mustaqil ravishda amalga oshirilishi va yakuniy natija ikki yoki undan ko'p shaklda taqdim etilishi mumkin.

Xorijiy mamlakatlarning ta'lim tizimi amaliyotida shaxs kreativ sifatlarida shakllantirish yoki rivojlantirishga xizmat qiladigan ko'plab metod va strategiyalar qo'llaniladi. Ushbu metod va strategiyalarning didaktik ahamiyati shundaki, ular talaba va o'quvchilarni o'quv materiallari yuzasidan chuqur o'ylashga majbur qiladi.

Shu sababli bu metod va strategiyalarni kreativ sifatleri nihoyatda past rivojlangan o'quvchi va talabalar bilan ishlash jarayonida samarali qo'llab bo'lmaydi. Kreativ shaxslar ikki toifaga bo'linadi, degan fikr ilgari suriladi:

1. **Katta kreativlar** ("katta K"). Ular o'zlari faoliyat olib borayotgan sohaning yetakchilari bo'lib, sohada doimo o'zgarishlarni sodir etishga intiladi.

2. **Kichik kreativlar** ("kichik K"). Ular o'zlarining kreativ sifatlaridan faqatgina kundalik hayotda muayyan foydaga erishish uchun foydalanadi [3.16].

Aksariyat talabalar o'zlarini kreativ shaxs emas, deb hisoblaydi. Ularning nazarlarida kreativ go'yoki ular yetisha olmaydigan orzu va u faqat iqtidorli shaxslardagina namoyon bo'ladi. Bunday fikrga ega talabalar kreativ sifatlariga egalik o'z sohasining yetakchilari (ya'ni "katta K" toifasiga kiruvchi shaxslar), san'at sohasida tahsil olayotgan yoki faoliyat yuritayotgan talabalarda bo'lishiga ishonadilar.

Talabalar qachonki kreativ shaxs bo'lish uchun o'z sohasining yetakchisigina bo'lish shart emasligi tushunsalar, o'zlarida kreativ sifatlarini samarali shakllantirishga muvaffaq bo'ladi.

Shundagina ular o'zlarini past baholashga barham berib, yangi, ilg'or g'oyalar bilan o'zlarini namoyon etishlari, ta'lim jarayoni kun sayin faollik ko'rsatishga muvaffaq bo'ladilar, ta'lim olishga bo'lgan qiziqishlari ortadi, o'zlashtirish ko'rsatkichlari yanada yaxshilanadi.

O'zlarini baland baholay boshlab, kreativ sifatlarini namoyon etish borasida mavjud ko'rsatkichlardan ko'ra yuqori natijalarga erishishga intiladilar. Amaliyotning ko'rsatishicha, talabalar qancha ko'p kreativ sifatlarini namoyon etsalar, shuncha ko'p faollikka erishadilar.

Talabalarning kreativ qobiliyatlarini innovatsion texnologiyalar asosida rivojlantirish vositalari quyidagi axborot, shu jumladan, kompyuter texnologiyasi yordamida pedagog tomonidan kreativ yondashuv asosida tayyorlanib, ta'lim jarayonida samarali foydalanish mumkin bo'lgan ijod mahsulotlari sanab o'tiladi.

Multimedia – bir necha ko'rinishdagi: elektron shakldagi grafik, matnli, raqamli, ovozli, musiqali, video, audio, fotografiya, harakatlanuvchi obrazlar (animatsiyalar) va boshqa axborotlarni uzatuvchi kompyuter texnologiyalari uchun taalluqli umumiy tushuncha.

Elektron albom – rasmlar, suratlar, chizmalar va boshqar grafik tasvirlar hamda ularning izohlarini o'zida aks ettiruvchi elektron shakldagi to'plam.

Elektron atlas (yun. "Atlas" – birinchi bo'lib, osmon globusini yaratgan afsonaviy Liviya podshosining nomidan) – muayyan o'quv moduli (o'quv fani) bo'yicha tavsiya etilgan va o'ziga xos grafik tasvirlarga ega bo'lib, o'quv maqsadlariga ko'ra foydalaniladi.

Raqamli video lavhalar – o'quv moduli (o'quv fani) bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishga yordam beradigan ma'lumotlarni o'z ichiga olgan 3D o'lchamdagi zamonaviy o'quv manba.

Virtual stendlar – 1) real ob’yeht, predmet, jarayon, voqea va hodisalarning elektron modeli; 2) matn, rasm, sxema, jadval, diagramma va b. shakldagi axborot, jarayon hamda virtual muhitlarni yaratish, saqlash, ishlov berish, raqamlashtirish va tizimli ravishda amalga oshirishni ifodalovchi komputarli vosita

Imitatsion virtual trenajyor (ingl. “train” – “tarbiyalamoq”, o’qitmoq”, “mashq qildirmoq”) – elektron shakldagi o’quv-mashqlantiruvchi qurilma bo’lib, u yordamida mehnat faoliyatining real sharoiti modellashiriladi, muayyan faoliyat (m: mashina (mexanizm)ni boshqarish, murakkab stanokda ish bajarish yoki harbiy texnika sirlarini o’zlashtirish) ko’nikmalari shakllantiriladi, ko’nikmalar malakalarga aylantiriladi hamda hosil bo’lgan malakalar takomillashtiriladi. Axborot texnologiyalarining imkoniyati va pedagoglarning kasbiy faoliyatlariga ijodiy yondashishlari natijasida yaratilgan multimedia mahsulotlari, audio va video materiallar, xususan, video animatsiyalar ham ta’lim jarayonida faol qo’llaniladi.

Multimedia mahsulotlari – o’zida AKTning dasturiy va texnik imkoniyatlari asosida audio, video, matn, grafika va animatsiya effektlari asosida o’quv materialini tinglovchilarga yetkazib berilishini mujassamlashtirgan ishlanma (mahsulot)lar.

Audio va video vizual materiallar – o’quv axborotlarini komputar texnologiyasi yordamida ovozi va vizual shaklda qabul qilinishini ta’minlovchi materiallar.

Video animatsiyalar – chizilgan (rasmi) yoki kichik hajmli obraz (hajmiy, qo’g’irchoq yoki o’yinchoqli ob’yeht)larni harakatga keltirish va bu harakatning har bir bosqichini ketma-ket suratga olinganligini ifodalovchi elektron tasvirlar.

Prezentatsiya (taqdimot; lot. “praesentatio” – taqdim etish) – muayyan mavzu yoki muammo bo’yicha o’quv (ilmiy, amaliy) xarakterdagi materiallarning ish qog’ozlari (oddiy yoki vatman qog’ozlar) hamda axborot-kommunikatsion vositalar (komputer, proyektor, protsessor va b. qurilmalar) yordamida taqdim etilishi

Mohiyatiga ko’ra, axborot texnologiyalari yordamida tayyorlangan va ta’limiy maqsadlarda foydalaniladigan ijod mahsulotlar talabaning bilish faoliyatini faollashtirishi, uning o’quv materialini o’zlashtirish maqsadlari bilan qurollantirish, o’quv materialini tushunishi va o’zlashtirishini kuchaytirish, fanlararo aloqani chuqurlashtirish imkoniyatiga ega bo’lishi lozim. Buning uchun elektron shakldagi ijod mahsulotlari turli jarayon va hodisalarni tushunishni osonlashtirishga, tajribalarni bajarish usullari bilan tanishtirishga, laboratoriya jihozlarida ishlashni yengillashtirishga yo’naltirilgan bo’lishi zarur [3.27].

O’qitish texnologiyasini takomillashtirish - ta’lim samaradorligini oshirishning muhim omili. Shuning uchun o’qituvchilik kasbi rivojlanishining hozirgi bosqichidan o’qituvchilardan o’quv jarayonini tashkil etish haqidagi bilimlarni puxta egallab, o’quv jarayonini texnologiyalar asosida tashkil etish haqidagi bilimlar tizimini egallash talab etilmoqda. O’qitish jarayonida qo’llaniladigan har qanday texnik vosita, shu jumladan, komputarlardan turli maqsadlarda foydalaniladi. Ilmiy va amaliy jihatdan asoslangan har qanday texnologiya quyidagi uch belgiga ko’ra xarakterlanadi: jarayonni o’zaro bog’liq bosqichlarga ajratish; maqsadga erishishga yo’naltirilgan ish-amallarni muvofiqlashtirilgan holda bosqichma-bosqich bajarish; natijaga erishishning muqarrar sharti bo’lgan ish-amallarning bajarilishini qat’iy ta’minlash. Bunday talablar ta’limni axborotlashtirish konsepsiyasining pedagogik dasturiy vositalarini ishlab chiqishda asos qilinib olinadi.

Hozirgi vaqtda ta'limni bosqichma-bosqich axborotlashtirish asosida yagona axborot muhitini yaratish dasturi joriy etilmoqda. Bugungi kunda o'qituvchilar ta'lim jarayonida axborot texnologiyalarini o'quv faoliyatining quyidagi turlarida qo'llamoqda: yangi nazariy materiallarni o'rganish va bayon etishda; komputer dasturlaridan foydalanib, virtual laboratoriya ishlarini o'tkazishda; o'rganilgan o'quv materialini mustahkamlash, nazorat qilish va tekshirishda; talabalarning mustaqil ishlarida; ochiq darslar, telekonferensiyalar, audiokonferensiyalar, namunaviy mashg'ulotlarni o'tkazishda.

Axborot va kommunikatsiya texnologiyalari ma'lum didaktik imkoniyatlarga ega. Axborot va kommunikatsiya texnologiyalarining didaktik imkoniyatlaridan foydalanish ta'lim jarayonini jadallashtirishga, shuningdek ta'lim oluvchilarning aqliy qobiliyatini rivojlantirishga, bilish faoliyatini faollashtirishga, bilimlarni mustaqil egallashga yo'naltirilgan metodikalarni yaratishga zamin tug'diradi. Axborot va kommunikatsiya texnologiyalarining didaktik imkoniyatlari qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin:

- axborot va kommunikatsiya texnologiyalari ham foydalanuvchilar o'rtasida interfaol muloqot o'rnatish(bu interfaol muloqot shu bilan xarakterliki, bunda foydalanuvchining har bir so'roviga sistema javob qaytaradi va aksincha, sistema "replikasi" foydalanuvchidan ma'lum ishni amalga oshirishni talab etadi);

- o'rganilayotgan ob'yekt, jarayon haqidagi o'quv axborotlarini komputerda aks ettirish(ekranda yaqqol ko'rsatish: o'rganilayotgan ob'yektni, uning tarkibiy qismlarini yoki ularning modellarini; jarayonni yoki uning modelini, shu jumladan, uning real olamda bevosita ko'rinmaydigan qismi modelini; o'rganilayotgan jarayonning tadqiq etilayotgan qonuniyatini grafik talqin etish);

- o'rganilayotgan yoki tadqiq etilayotgan ob'yektlar, ularning o'zaro munosabatlari, real, shuningdek virtual sharoitda yuz beradigan hodisalar, jarayonlarni komputer yordamida modellashtirish;

- taqdim etilayotgan o'quv materialini tasvirlar yordamida tushuntirish;

- gipermedia asosida axborotlarni taqdim etish;

- katta hajmdagi axborotlarni arxivlash va saqlash;

- hisoblash, axborot-izlash faoliyati jarayonini avtomatlashtirish;

- tajriba-sinovlarni yoki ularning elementlarini o'quv jarayonida ko'p marta takrorlash, tajriba natijalarini qayta ishlash;

- o'quv faoliyati va bilimlarni o'zlashtirish natijalarini nazorat qilishning axborot-metodik ta'minoti jarayonini avtomatlashtirish va boshqarish.

Xulosa qilib aytishimiz mumkinki, oliy ta'lim muassasalari va ulardagi o'quv-tarbiya jarayonini modernizatsiyalash, pedagog mutaxassislar tayyorlash tizimi sifat-monitoringini oshirish, bo'lajak o'qituvchilarni zamonaviy kasbiy bilim, malaka va ko'nikmalar bilan qurollantirish, ularda kasbiy faoliyatga nisbatan akmeologik motivatsiyani shakllantirish pedagog mutaxassislarning kreativ kompetentligini rivojlantirish jarayonidagi muhim vazifalardan sanaladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2019-2021-yillarda O'zbekistonda Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" 2018-yil 21-sentabr, PF-5544-son Farmoni.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yoshlarni ma'naviy-axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PQ-3907-sonli Qarori. Xalq so'zi 2018-yil 15-avgust.

3. R.J.Ishmuxamedov, Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. – T.: TDPU, 2005-y.

4. N.Fayzullaeva, Pedagogik bilimlar – o'qituvchi kasbiy mahoratining nazariy asosi //Uzluksiz ta'lim j. – T.: 2006. 6-son. – 102-b.

4. Кларин М. В. Инновационные модели обучения. Исследование мирового опыта. Монография. М: Луч, 2016. 640 с.

6. Karimova, M. O., & Saidullaeva, A. R. (2020). Pedagogical basis of the use of universal and national values in the spiritual and moral education of children in the family. PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology, 17(7), 8547-8555.

7. Karimova, M., & Tuychieva, R. (2019). THE PEDAGOGICAL BASICS OF TRAINING STUDENTS FOR PROFESSIONAL, MORAL AND EDUCATIONAL FUNCTION. Scientific Bulletin of Namangan State University, 1(10), 311-317.

8. Никитин О. Д. Развитие креативности как основа профессиональной подготовки студентов педагогических вузов: автореф. дис. ... канд. пед. наук. - М., 2009. - 22 с

9. Утёмов В.В., Зинковкина М.М., Горев П.М. Педагогика креативности: прикладной курс научного творчества. / Учеб. пособие. - Киров: АНОО «Межрегиональный ЦИТО», 2013. -С. 212.